

Over een afwijking in de mondbewapening van enkele Clausiliiden

door J.G.J.Kuiper

Een belangrijk conchyliologisch criterium in de systematiek der Clausiliiden is het al of niet verbonden zijn van de spiraallijst (lamella spiralis) met de bovenste lijst (lamella superior). Zoals bekend, zijn van de Europese vertegenwoordigers dezer familie de genera Iphigena en Clausilia gekenmerkt o.m. door een verbinding van beide genoemde lijsten, in tegenstelling met bijvoorbeeld Laciniaria, Delima en Cochlodina, waarvan de soorten gescheiden lijsten hebben.

In de literatuur worden, voor zover mij bekend, slechts enkele uitzonderingen op deze regel genoemd. De bekendste hiervan is Clausilia pumila sejuncta Westerlund. Deze ondersoort, die dus in tegenstelling met de typische vorm een niet met de spiraallijst verbonden bovenste lijst bezit, komt volgens Ehrmann (Weichtiere, in: Tierwelt Mitteleuropas, 1933) in midden-Duitsland naast de typische vorm voor, en domineert in het Noordelijke gedeelte van het verspreidingsgebied der soort, dat voornamelijk Oost-Europa omvat. Op zoögeografische gronden wordt haar door verscheide-

ne auteurs, de rang van subspecies toegekend.

Een analoge vorm van een andere soort, nl. Iphigena plicatula (Drap.) f. inuncta (Parr.) Pf.¹⁾, die volgens Westerlund (Synopsis Molluscorum in regione palaeartica viventium ex typo Clausilia, 1901) voorkomt in Moravië, Silezië en Galicië, heeft het in de moderne systematiek niet zo ver gebracht en wordt zelfs niet eens genoemd in Ehrmann's werk. Of dit consequent is, laat ik gaarne aan het beter oordeel van specialisten over. Ik wil mij hier beperken tot de vermelding van enkele waarnemingen, die in dit verband van belang zouden kunnen zijn.

In Augustus 1948, op slakkenvangst in het Zwitserse kanton Ticino, verzamelde ik bij de top van de Monte Generoso, op een hoogte van 1690 meter, onder stenen in grasland, 46 volwassen exemplaren van Iphigena plicatula, waarvan 20 exemplaren een niet met de spiraallijst verbonden bovenste lijst bleken te hebben.

Bij een schuine blik in de mondopening is dit laatste, onder een behoorlijke vergroting, gemakkelijk vast te stellen. In geval van twijfel is het voldoende, op 1 mm van de mondrand af een gaatje te prikken in de palatale wand van de laatste omgang. Wanneer men dan een lichtbundel door de mondopening laat vallen, kan men door het gat de situatie opnemen.

Op 1700 meter hoogte, bij het Kulmhotel, verzamelde ik 70 exemplaren dezer soort. Hiervan bezitten er 35 geen verbonden lijsten. En op 1200 meter, ter hoogte van Bella Vista, vond ik vier exemplaren, waarvan twee "sejunct".

De Heer Neuteboom bracht, toen hij in de zomer van 1951 in Lugano vertoefde, eveneens een bezoek aan de top van de Monte Generoso. Zijn buit van Iphigena plicatula, verzameld op een hoogte van 1700 meter, bestond uit 50 exemplaren, waarvan 26 "sejunct".

De forma sejuncta van Iphigena plicatula schijnt dus op de Monte Generoso even talrijk te zijn als de normale vorm. In Morbio Inferior daarentegen, gelegen aan de rand van het Muggiodal ten Zuidoosten van de Monte Generoso, op een hoogte van ca 400 meter, vond ik op 13 exemplaren van de genoemde soort slechts één forma sejuncta. Bij Meride (570m), eveneens in dit gebied, vond de Heer Neuteboom één forma sejuncta op 32 exemplaren.

Deze waarnemingen hebben mij aanvankelijk doen afvragen, of wij hier ten opzichte van Clausilia pumila sejuncta, met een parallel verschijnsel te doen zouden kunnen hebben, veroorzaakt door bijzondere milieufactoren als bijvoorbeeld invloeden van het klimaat.

De feiten wijzen echter niet in die richting. Ik onderzocht mijn monsters Iphigena plicatula uit het Berner Oberland en vond daarin wel herhaaldelijk de forma sejuncta, doch steeds in een gering percentage, ongeacht de hoogteligging van de vindplaats. Bij Beatenberg (ca 1250 m.) bijvoorbeeld, trof ik op 13 exemplaren één forma sejuncta aan. Op de Axalp, bij het hotel (1600 m.) één sejuncta op 7 exemplaren, en op een hoogte van 1700 m. één sejuncta op 10 exemplaren. In Bern, Englische Anlage, vier sejuncta op 25 exemplaren, en langs de Aare, bij de Helvetiaplatz, 3 sejuncta op 45 exemplaren.

Behalve in nog andere localiteiten van het Berner Oberland, vond ik de forma sejuncta van Iphigena plicatula in de Zwitserse Jura bij Les Enfers. De Heer van Bruggen toonde mij voorts exemplaren uit Frankrijk, Mittlach (900 m.), dept. Ht-Rhin, op 8 exemplaren één forma sejuncta; en uit Luxemburg, de Beaufort, op 25 exemplaren 2 forma sejuncta.

Van het geslacht Clausilia zijn mij eveneens dergelijke afwijkingen bekend, nl. bij Clausilia dubia Drap., Brienzerberg (Berner Oberland), 570 m., één exemplaar op de 93; Beatenberg (1250 m.), één exemplaar op de 23. Voorts bij Clausilia parvula Studer, Beatenberg (1250 m.), één exemplaar op 13.

1) De term inuncta heeft niet betrekking op de genoemde bijzonderheid, doch op de vettige glans van het periostracum; inuncta betekent geslied. Het tegengestelde van sejuncta (gescheiden) is juncta (verbonden)

Ook het tegendeel komt voor, namelijk exemplaren met verbonden spiraal- en bovenste lijst in populaties van soorten, die normaliter gescheiden lijsten hebben. Het eerst nam ik dit waar in een populatie Laciniaria plicata (Drap.), afkomstig van Lugano (ca 300 m.) Van de 88 exemplaren behoorden 16 tot de forma "juncta". In een monster van Brienz vond ik dusdanig afwijkende vorm op 58 exemplaren.

De Heer van Bruggen toonde mij een junct exemplaar van Laciniaria plicata (Drap.) var. implicata Bielz, door hem verzameld bij Rouffach (dept. Ht-Rhin), in Frankrijk.

Ik heb niet alle daarvoor in aanmerking komende monsters in mijn collectie op deze afwijking onderzocht. De hierboven vermelde steekproeven wijzen echter wel uit, dat dergelijke uitzonderingen niet zeldzaam zijn. Het komt mij dan ook voor, dat vermelding ervan in determineerboeken - althans in de inleiding tot tabellen - wel wenselijk is.

Rectificatie De Heer Nieuwenhuis stelt het op prijs mede te delen, dat de op bladzijde 357 van nr 41 geplaatste afscheidsgroet aan de Heer Voorwinde, niet van hem alleen, doch van de gehele Rotterdamse werkgroep was.